

วันที่
64/66/2557

บันทึกจากอีกฟากของผืนป่าที่ถูกกลบด้วยมายาคติจากสังคม

ฉบับที่ 46,600

วารสารภาคประชาชน

เสียงจากคนที่ท่านตั้งหลายขอกว่า เป็นต้นตอปัญหาป่าไม้ที่ต้น

เนื้อหา

ทำไม : สาธารณสมบัติของแผ่นดิน?	1
กำเนิดกฎหมายทำไม (แบบรัฐไทย)	2
ปิดป่าสัมปทาน เปิดการอพยพคนออกจากป่า	5
ประชาชน-เดินเท้า-ผลักดันกฎหมาย	8
เมื่อรัฐปรับตัวในการแย่งยึดที่ดิน	10
รัฐ-ทุน ฟอกเขียวบนที่ดินทำกินประชาชน	11
สูญญากาศทางการเมืองหลังเลือกตั้ง	13
เสียงจาก...ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหา ทำไมไทยมาเป็นเวลาช้านาน	14
บทความจากไร่หมุนเวียน	17

บรรณาธิการเนื้อหา-ศิลป

กัญญ์วรา หมื่นแก้ว

ดีปรักษา

ประยงค์ ดอกคำโย
สุริยันต์ ทองหนูเอียด
พชร คำชำนาญ
วิศรุต ศรีจันทร์
กาญจนา พองตา

ที่อยู่ : มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ 77/1 ม.5
ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 52000

ได้รับทุนสนับสนุนโดย

โครงการอาสาสมัครนักสิทธิมนุษยชน
มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

๑๑ ป่าไม้

สาเหตุสมัยใหม่ของแผ่นดิน?

ย้อนกลับไปในเวลาที่ยังคงเป็นรัฐสยาม และล้านนาซึ่งไม่ได้ถูกผนวกเป็นอาณาจักรเดียวกับสยาม ในปี 2369 เป็นปีที่พม่าสูญเสียดินแดนบางส่วนให้อังกฤษเข้าปกครอง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับล้านนา และอังกฤษได้เริ่มใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ของพม่านับแต่นั้นมาหนึ่งในนั้นคือ กิจการค้าไม้สัก ซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็ว กระทั่งปริมาณไม้สักในพม่าเริ่มลดลง จึงเริ่มขยายเข้ามาทำไม้สักบริเวณเขตติดต่อกับล้านนา

อังกฤษเริ่มเข้ามามีบทบาทในการทำไม้สักในล้านนามากขึ้น โดยพ่อค้าไม้อังกฤษจะติดต่อกับเจ้าผู้ครองนครหรือเจ้านายฝ่ายเหนือผู้มีอำนาจครอบครองป่าไม้ได้โดยตรง นับเป็นการเพิ่มอำนาจทางเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่นและชนชั้นนำท้องถิ่น โดยเจ้าผู้ครองนครจะได้ "ค่าต่อไม้" เป็นค่าตอบแทน

การรุกคืบของกิจการค้าไม้ของอังกฤษที่มีมูลค่ามหาศาลในล้านนานั้นว่าเป็นหนึ่งในการสันคลอนอำนาจและการปกครองของสยามอย่างปฏิเสธไม่ได้ ประกอบกับแนวคิดจักรวรรดินิยมเริ่มเข้าสู่ดินแดนในแถบนี้ ทำให้รัฐสยามมีความคิดเห็นว่าหากเปิดโอกาสให้กิจการป่าไม้เติบโตอย่างต่อเนื่องโดยที่สยามมิได้ควบคุม ผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็จะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้อื่น ทำให้สยามเริ่มแผ่อำนาจในการปกครองเข้าสู่ดินแดนล้านนา ด้วยกระบวนการ 'รวมศูนย์อำนาจ' โดยลดอำนาจปกครองตนเอง และการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่น เพื่อเปลี่ยนผ่านให้ล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

โดยสมบูรณ์ โดยกระบวนการนี้มีเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายลักษณะ ทั้งการแต่งตั้งข้าหลวงให้ไปปกครองหัวเมืองต่าง ๆ แทนเจ้าผู้ครองนคร การยกเลิกภาษาและตัวอักษรท้องถิ่นในหัวเมืองประเทศราชเดิม รวมถึงการลดทอนอำนาจในการจัดการป่าไม้ของหัวเมืองประเทศราชด้วยเช่นกัน

ในปี 2426 สยามได้ทำสนธิสัญญาร่วมกับอังกฤษ เรียกว่า "สนธิสัญญาเชียงใหม่" เป็นการพยายามจัดการการสัมปทานป่าไม้โดยรัฐสยามส่วนกลางแทนการจัดการโดยเจ้าผู้ครองนคร โดยหยิบยกเรื่องการจัดระเบียบการตัดไม้และนิยามไม้สักเป็นสมบัติของแผ่นดิน มีใช้ของเจ้าผู้ครองนครอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ภายใต้สนธิสัญญาเชียงใหม่นี้ เจ้านายฝ่ายเหนือยังมีอำนาจจัดการป่าไม้ ให้สัมปทานและกำหนดจำนวนไม้ที่ตัดได้ แต่ผ่านไปเพียงหนึ่งปี ได้มีประกาศไม้สัก พ.ศ. 2427 ได้มีข้อบัญญัติ ห้ามไม่ให้ตัดไม้สักในป่าเขตเมืองเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แพร่ และน่าน

ยกเว้นจะได้รับอนุญาตจากข้าหลวงใหญ่ที่ถูกลงไปจากส่วนกลาง

หลังจากนั้นไม่นาน การจัดตั้งกรมป่าไม้ได้เริ่มต้นขึ้นในปี 2439 ซึ่งถูกก่อตั้งเพื่อการจัดการป่าไม้ โดยเฉพาะป่าไม้สักในล้านนา ซึ่งทางสยามได้ขอความร่วมมือไปยังอังกฤษให้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาและจัดทำข้อเสนอเกี่ยวกับระบบการจัดการป่าไม้ นำมาสู่คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญชื่อมิสเตอร์สเลค(ต่อมาเป็นเจ้าของกรมป่าไม้คนแรก) โดยมิสเตอร์สเลครายงานว่า ให้ถือว่าป่าเหล่านั้นเป็นทรัพย์สินของรัฐบาลสยาม และกรมป่าไม้จะเป็นผู้ให้สัมปทาน รวมถึงกำหนดจำนวนไม้ที่ตัดได้แก่ผู้รับสัมปทาน เมื่อทรัพยากรป่าไม้เริ่มมีความสำคัญในเชิงพาณิชย์อย่างเด่นชัด การสัมปทานไม้ภายใต้กรมป่าไม้โดยเจ้ากรมชาวอังกฤษจึงเริ่มดำเนินขึ้นอย่างเป็นทางการ

(พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ แก้ไขเพิ่มเติม ณ พ.ศ. ๒๕๑๒)

พระราชบัญญัติ
ป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช
(สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ๒๕๑๐)
อภิชัย ทิมทอง
พล.อ.พิชิตนทรโยธิน
ตราไว้ ณ วันที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔
เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบัน
โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วย
ป่าไม้ให้เหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น
จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำ และ
ยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้
มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช
๒๔๘๔"

พระราชบัญญัติ
อุทยานแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๐๔

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔
เป็นปีที่ ๑๖ ในรัชกาลปัจจุบัน
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า
โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้
โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎรในพระปรมาภิไธย
ดังต่อไปนี้
มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติ
อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔"

กำเนิดกฎหมายป่าไม้ไทย (แบบรัฐรวมศูนย์)

๓๑๓
เล่ม ๘๑ ตอนที่ ๑๑๖ ราชกิจจานุเบกษา ๘ ธันวาคม ๒๕๐๗

กฎกระทรวง
ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๐๗)
ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๐๗

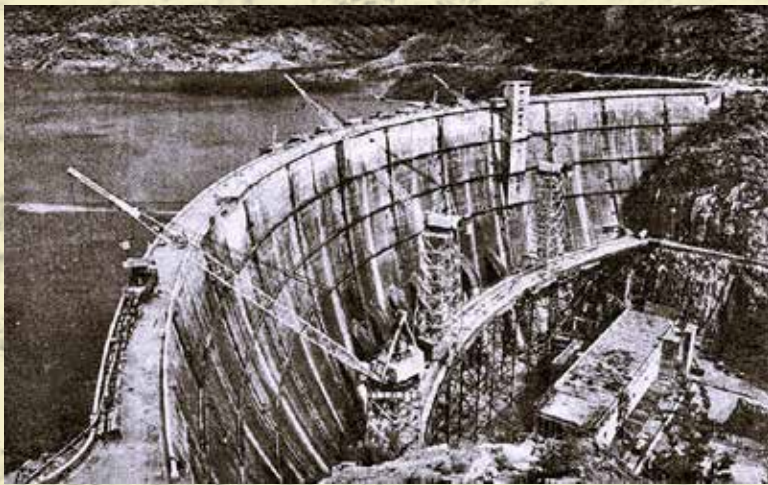
อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ และมาตรา ๖ แห่ง
พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงเกษตรออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้
กำหนดให้ป่าประดาง และป่าวังแก้ว ในท้องที่ตำบล
หนองบัวใต้ และตำบลเชียงทอง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้ เป็นป่าสงวน
แห่งชาติ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๗
พระประกาศาสดกฤษฎีกา
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ระหว่างระยะเวลา
พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๖
และถึง พ.ศ. ๒๕๐๙

จักฉิมพโยก : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แม้อิทธิพลของพ่อค้าไม้อังกฤษในล้านนาจะถดถอยลงและเหือดหายในที่สุด ทว่าการจัดการป่าไม้โดยกรมป่าไม้มียังดำเนินต่อไป ในฐานะพื้นที่ของรัฐบาลรวมศูนย์ซึ่งมีวิวัฒนาการควบคู่กับการบริหารราชการแผ่นดินสยาม-ไทยนับแต่นั้นมา

ระหว่างการให้สัมปทานไม้สักมาอย่างต่อเนื่อง ในปี 2481 ได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 และนิยามพื้นที่ "ป่า" หมายถึง สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่า และตราพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 เพื่อขยายอำนาจของ

กฎหมายป่าไม้ให้ครอบคลุมถึงที่ดินและนิยามคำว่า "ป่า" เพิ่มเติมว่า หมายถึง ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน มีการควบคุมการทำไม้และเก็บของป่าหวงห้ามในพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย รัฐบาลในสมัยหลวงพิบูลย์สงคราม ได้เข้ายึดสัมปทานทำไม้สักของบริษัทชาติตะวันตกทั้งหมด และตั้งเป็นบริษัท ทำไม้ จำกัด และในปี 2490 รัฐบาลในสมัยพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ จัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เพื่อรับช่วงสัมปทานทำไม้จากบริษัทต่างประเทศ และยุติการให้สัมปทานป่าไม้สักแก่ชาวต่างประเทศทั้งหมด

ในปี 2498

ต่อมาในปี 2504 รัฐบาลทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (คณะปฏิวัติ) มีการตราพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติฉบับแรกขึ้น และประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ได้เน้นให้มีการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนบุกเบิกพื้นที่ทำกินเพื่อขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม เช่น ถนน ไฟฟ้า เชื้อน หากมองอย่างผิวเผินอาจดูเหมือนว่ารัฐบาลสมัยนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร แต่หากพิจารณาสถานะทางการเมืองของโลกในสถานการณ์สงครามเย็นควบคู่กันไปด้วย จะพบว่าระชอนเร่งด้านความมั่นคงแฝงอยู่ภายใต้การพัฒนาเหล่านี้

การพัฒนาที่เริ่มขยายขอบเขตไปยังพื้นที่ป่า ถูกหยิบยกขึ้นเป็นยุทธศาสตร์ชาติในยุคสมัยนั้น ทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน หรือดำเนินโครงการการเร่งรัดพัฒนาชนบท แต่ทำให้เป็นการพัฒนาเพื่อราษฎรในประเทศแต่อย่างใด หากแต่เป็นการพัฒนาที่เป็นยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง เพื่อต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) แทบทั้งสิ้น ทั้งการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ราษฎร ส่งเสริมให้มีการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่าหรือการสร้างถนน ไฟฟ้า ต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายฐานที่มั่นและลดการขยายอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างแยบยล โดยให้ราษฎรเข้าไปทำกินเพื่อเป็นแนวกันชน

ระหว่างการพยายามในการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคงของชาติ (แบบที่รัฐไทยนิยาม) การสัมปทานไม้ก็ยังคง

ชาติสมมติวิเศษไร้ขอบเขต

คงดำเนินอย่างต่อเนื่อง ในปี 2507 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี 2507 จนกระทั่งปี 2511 รัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้เปิดให้สัมปทานไม้กระยาเลย 30 ปี เนื่องจากไม้สักถูกสัมปทานจนหมด ช่วงเวลาหลังจากนั้นมีการปิดและเปิดป่าเพื่อสัมปทานไม้สัก 1 - 2 รอบ และหน้าที่ของชาวบ้านต่อผืนป่าจำนวนหนึ่ง มักจะเป็นแรงงานระดับล่างให้แก่บริษัทสัมปทานไม้เหล่านั้น อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่ดูแลรักษาป่าก็ยังมีจำนวนมาก เพราะอำนาจรัฐไม่ได้แทรกซึมเข้าไปในทุกชุมชนที่อยู่ในเขตป่าได้หมด

ช่วงเวลาเช่นนี้ พื้นที่ป่าทั้งหมดทุกตารางนิ้ว โดยเฉพาะในภาคเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่เคยผ่านการสัมปทานมาแล้วอย่างน้อย 2 รุ่น จึงเสื่อมโทรมจนนิกสภาพป่าก่อนสัมปทานแทบไม่ออก ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการสัมปทานจากการตัดไม้ขนาดใหญ่ออกจากพื้นที่ อย่างน้อยคือผลกระทบทางอ้อมคือต้นน้ำลำธาร และกระทบต่อประเพณีความเชื่อ ว่าไม้ใหญ่ที่อยู่ตามขุนน้ำ จะมี

ผีขุนน้ำ หรือมีเทพารักษ์คอยคุ้มครองดูแลอยู่ เมื่อมีการตัดไม้เหล่านั้น ก็จะเกิดเภทภัย

เมื่อชุมชนหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ก็เป็นธรรมดาที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาต่อสู้ และภาวะของการขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ต้องการที่ดินทำกินกับนโยบายรัฐที่มีการออกกฎหมายป่าหลายฉบับ ดำเนินไปด้วยความพ่ายแพ้ของผู้ที่ต้องการหักล้างฉางพงเพื่อทำมาหากิน และการเปิดป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สัมปทานยังคงดำเนิน ต่อเนื่อง จนกระทั่งเกิดกระแสการคัดค้านและการรณรงค์ให้ยกเลิกการสัมปทานไม้ในภาคเหนือในปี 2529

ก่อนปิดการสัมปทานไม้ 1 ปี รัฐบาลได้ให้สัมปทานไม้สักและไม้กระยาเลยเพิ่ม รวมทั้งสิ้น 276 ป่าเนื้อที่ 96,728,981 ไร่ ก่อนจะประกาศยกเลิกสัมปทานป่าไม้ในปี 2533 จากการเคลื่อนไหวคัดค้านการสัมปทานไม้ของชาวบ้านในภาคเหนือ และกระแสการตื่นตัวต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม

**ระยะเวลาในการสัมปทานป่าอย่างไม่มีเป็นการ
และเป็นทางการยกใต้กรมป่าไม้และส.อ.ป.**

รวมระยะเวลา 107 ปีโดยประมาณ

อัตราการทำลายผืนป่าธรรมชาติ

เฉลี่ยปีละ 5,190 ตารางกิโลเมตร

ตัดเป็น 3,243,750 ไร่ในการสัมปทานไม้ 1 ปี

เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดงพญาเทพ

หลังการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ สิ่งที่เข้ามาทดแทน คือ การเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยจากนโยบายป่าไม้แห่งชาติปี 2528 ที่กำหนดให้ประเทศควรมีพื้นที่ป่า 40% แต่ปรับสัดส่วนป่าอนุรักษ์กับป่าเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 25% (พื้นที่อนุรักษ์คือป่าอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า) และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 15% (พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่จะอนุญาตให้เอกชนสามารถปลูกป่าล้ม ปลูกยูคาลิปตัส หรือไม้เศรษฐกิจทั้งหลาย) ส่งผลให้รัฐเร่งสำรวจพื้นที่ป่าสงวนที่มีสภาพสมบูรณ์ทั่วประเทศอีกครั้ง โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ให้ได้ 25% ตามกฎหมาย โดยการประกาศเขตป่าอุทยานฯ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าสงวนเพิ่มขึ้น

ในปี 2534 โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม(คจก.) เป็นเครื่องมือสำคัญในรัฐบาลของชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ทำโครงการนี้ขึ้น ซึ่งหมายถึงการบังคับย้ายคนที่เคยอยู่มาก่อนออกจากถิ่นที่ทำกินเดิมและ

ไปหาที่ใหม่ให้ ฝ่ายรัฐอ้างว่าต้องการช่วยประชาชนผู้ยากไร้จัดสรรที่ดินทำกินให้ใหม่พร้อมออกเอกสารสิทธิ แต่ในความเป็นจริงที่ดินที่รัฐจัดสรรให้กลับมีผู้ทำประโยชน์อยู่ก่อนแล้วทั้งสิ้น อีกด้านหนึ่งรัฐกลับเปิดพื้นที่สัมปทานการตัดป่าและให้เอกชนเช่าปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ยูคาลิปตัส หากชาวบ้านไม่ยอมจะถูกบีบบังคับให้อพยพ มีหลายรายถูกทหารใช้กำลังและบังคับให้รื้อถอนบ้านและมีบางรายถูกทหารพังบ้านเพื่อขับไล่ออกจาก

พื้นที่ เมื่อป่าชุมชนที่ชาวบ้านรักชามาก่อน ป่าที่เป็นพื้นที่ที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำกินมาแต่เดิม ได้กลายเป็นอุทยานแห่งชาติ และเขตหวงห้ามของรัฐตามกฎหมาย จากผู้บุกเบิกทำกินมาก่อน กลายเป็นผู้ต้องหาในการทำกินบนผืนไร่ของตนเอง การรวมตัวเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการคจก. จึงเกิดขึ้นครั้งแรกที่ภาคอีสาน เพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการจนในที่สุดโครงการก็ถูกยุติการดำเนินการลงในปี 2535

**เพื่อชุมชน ช่างเป็นตั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน
ที่ชาวบ้านรักจนมาแต่เดิม ได้กลายเป็นอุทยาน
แห่งชาติ และเขตหวงห้ามของรัฐตามกฎหมาย**

**จากผู้บุกเบิกทำกินมาก่อน กลายเป็นผู้ต้องท
เพราะการทำกินบนพื้นดินของตนเอง
การรวมตัวเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบ
จากโครงการตจก. จึงเกิดขั้นครั้งแรกที่ภาคอีสาน
เพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการ จนในที่สุด
โครงการถูกยุติการดำเนินการลงในปี 2535**

แม้ว่าโครงการตจก. จะยุติการดำเนินการไปแล้ว แต่กฎหมาย นโยบาย และคำสั่งอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตราษฎรยังคงดำเนินอยู่ ในปี 2538 จึงเกิดการรวมกันของงตัวแทนชุมชน ท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากกวรวพัฒนาของรัฐ คือเครือข่าย 'สมัชชาคนจน' และเคลื่อนไหวใหญ่ในปี 2540 โดยขอเรียกร้องของกลุ่มปัญหาป่าไม้มืดินให้คืนพื้นที่ชุมชนออกจากพื้นที่ป่า และร่วมกันเสนอร่างกฎหมายต่อสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเรียกกันว่า 'พ.ร.บ. ป่าชุมชน' ตามที่รัฐธรรมนูญ 2540 รับรองให้สิทธิประชาชนสามารถเสนอกฎหมายโดยตรงได้

แม้ข้อเสนอของชุมชนจะเป็นการเรียกร้องให้รับรองสิทธิในการจัดการป่าทุกประเภท โดยเชื่อว่าถ้าชุมชนสามารถจัดการได้ ตั้งแต่อุทยาน เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่า เขตคนน้ำ คำจาร ป่าก็จะฟื้นฟูและกลับมาสมบูรณ์ได้ โดยที่คนอยู่กับป่าได้ ไม่ต้องถูกพรากวิถีชีวิต ที่มีจิตวิญญาณ ไม่ต้องถูกดำเนิน คดี ไม่ต้องติดคุก และไม่ต้องเกิดการสูญเสียเลือดเนื้อ สูญเสียชีวิต สูญเสียจิตใจ จากการที่รัฐบังคับใช้กฎหมายบนคราบเลือด คราบนำตาของประชาชน

พะตีปุ่น ดอกจิมู

“ ยอมตายแต่ไม่ยอมอพยพ ” เป็นคำพูดสุดท้ายของพะตีปุ่น ดอกจิมู ชาติพันธุ์ปกาสัยอะญอ ชุมชนบ้านห้วยหอย ตำบลแม่วีน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวิถีชีวิตอาศัยพึ่งพิงป่ามาแต่เดิม จนกระทั่งปี 2518-2519 เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ามาปลูกป่าในพื้นที่ของชุมชน เนื่องจากความไม่เข้าใจในวิถีของชุมชนหรือมีเจตนาอื่นใดคงไม่อาจทราบได้ แม้ว่าพะตีปุ่นและคนในชุมชนพยายามทักท้วง แต่เสียงเหล่านั้นกลับไม่เคยถูกรับฟังจากเจ้าหน้าที่รัฐ

จนกระทั่งปี 2535 ชุมชนทราบข่าวการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติออบเชด ซึ่งหากประกาศเขตอุทยานสำเร็จ พื้นที่ของชุมชนพะตีปุ่นจะถูกผนวกรวมในเขตอุทยานฯ นี้ และเริ่มมีเจ้าหน้าที่มาทำการสำรวจพื้นที่ โดยไม่ได้รับความสำคัญกับเสียงการคัดค้านหรือทักท้วงของชุมชนอีกเช่นเคย

เมื่อเสียงที่ถูกสื่อสารในระดับพื้นที่ไม่ได้ถูกส่งไปยังผู้มีอำนาจโดยตรง ปี 2540 พะตีปุ่นจึงตัดสินใจออกเดินทางจากชุมชนเพื่อไปเคลื่อนไหวร่วมกับสมาชิกคนจน ในนามเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) เพื่อเรียกร้องสิทธิของชุมชนในการจัดการป่าและทรัพยากรในพื้นที่

แม้ว่าเสียงของพะตีปุ่นจะเดินทางมาถึง “ทำเนียบรัฐบาล” สถานที่ที่อำนาจการปกครองที่ถูกรวมศูนย์ไว้ที่เมืองหลวง อาจเรียกได้ว่าเป็นการเดินทางของเสียงที่ใกล้หากลุ่มผู้บริหารประเทศมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่แทนที่จะรับฟังเสียงจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจ กลับใช้อำนาจบริหารในการส่งเสียงที่ดังกว่า ด้วยคำพูดจากปากของซูซีฟ หาญสวัสดิ์ รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สมัยนั้นว่า “ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ ต้องอพยพออกให้หมด”

รุ่งเช้าของวันที่ 4 มีนาคม พะตีปุ่นพยายามฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดลงคลองเปรมประชาริมทำเนียบรัฐบาล แต่มีคนเห็นและช่วยชีวิตไว้ได้ เพื่อน ๆ ที่ร่วมชุมนุมจึงเกลี้ยกล่อมให้พะตีปุ่นกลับบ้านก่อน และวันที่ 5 มีนาคม 2540 ระหว่างนั่งรถไฟกลับเชียงใหม่ พะตีปุ่น

ได้กระโดดรถไฟจากชองหน้าต่างขบวนรถไฟกรุงเทพ-เชียงใหม่ ขณะรถแล่นผ่านวัดคอดอยม่วงคำ บ้านแม่ทะ อแม่ทะ จังหวัดลำปาง

โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นมีผลทำให้รัฐบาลมีมติกรมพิสูจน์สิทธิคนอยู่กับป่า หรือมีมติ 30 มิ.ย. 2541 แต่มติกรมนี้กลับไม่สามารถใช้ในการพิสูจน์สิทธิได้อย่างที่รัฐกล่าวอ้าง แต่กลับเป็นเหตุแห่งปัญหาและนำมาสู่การละเมิดสิทธิในพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่ป่าต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (2566) เพราะประชาชนที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่ไม่ผ่านการพิสูจน์สิทธิที่ดินเกิดจากหลักเกณฑ์ที่ไม่เป็นธรรม

ประชาชนเดินเท้าผลักดันกฎหมาย

การผลักดันร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชนฉบับนี้เริ่มมาตั้งแต่ปี 2540-2542 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการรวบรวมรายชื่อในการเสนอกฎหมายผลักดันเข้าสู่รัฐสภา พบว่าในชั้นสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบตามร่างของประชาชน แต่เมื่อถึงชั้นวุฒิสภา ที่ยังคงมาจากการแต่งตั้งของระบบรัฐราชการ ก็ได้มีการปรับแก้เนื้อหาให้เพี้ยนไปจากเดิมจนเหลือเพียงให้ชาวบ้านขออนุญาตจัดตั้งป่าชุมชนได้เฉพาะในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมเท่านั้น

จนเมื่อปี 2550-2551 มีความพยายามผลักดันกฎหมาย 4 ฉบับอีกครั้ง เพื่อยกกระดังจากเรื่องป่าชุมชนมาสู่เรื่องสิทธิชุมชน ชื่อเรียกร้องที่เกิดขึ้นในเวลานี้คือ ให้มีการถือครองที่ดินที่อยู่ในเขตป่าในลักษณะของกรรมสิทธิ์ร่วม หรืออาจใช้คำเรียกว่า "โฉนดชุมชน" สถานการณ์ในเวลานั้นพบว่ามีการตอบสนองเพียงเล็กน้อยจากรัฐบาล มีนโยบายที่มารองรับในเรื่องโฉนดชุมชนในบางพื้นที่ และแม้ว่ารัฐธรรมนูญปี 2550 จะได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนไว้ แต่การบัญญัติกฎหมายลำดับรองเพื่อรองรับสิทธิเช่นนี้ ทำให้การรับรองสิทธิชุมชนในประเทศไทยไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยสมบูรณ์

ยึดป่า คืนชน

หลังการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 หลังจากนั้นเพียงหนึ่งเดือน ได้มีคำสั่งคสช.ที่ 64/2557 หรือนโยบายทวงคืนผืนป่า ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิด ในการบุกรุกพื้นที่ป่าในการทำไม้อย่างเด็ดขาด และอนุมัติแผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนที่จัดทำโดย กอ.รมน. และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้ 40% จากเดิมที่มีอยู่ 31% (เพิ่มอีก 26 ล้านไร่)

การเพิ่มขึ้นกลับไม่ใช่พื้นที่ป่าไม้ แต่เป็นจำนวนการดำเนินคดีจับได้ประชาชนออกจากป่าที่เพิ่มขึ้นสูงมาก ในปี 2557-2558 จำนวนการดำเนินคดีมีจำนวน 7,161 คดี นับว่ามากที่สุดในช่วง 8 ปี แต่จำนวนป่าไม้กลับลดลง หากพิจารณาลักษณะพื้นที่ที่รัฐยึดคืนมาโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศจะมีด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ที่ไม่ได้มีสภาพเป็นป่า เช่น พื้นที่

อยู่อาศัยของชาวบ้าน พื้นที่ทำกินหรือพื้นที่เกษตรกรรม โดยพื้นที่เหล่านี้ต้องฟื้นฟูสภาพเสียก่อนจึงจะทำให้เป็นพื้นที่ป่าไม้ตามที่รัฐต้องการอย่างแท้จริง และอีกพื้นที่หนึ่ง คือ พื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าอยู่แล้ว ซึ่งการยึดคืนพื้นที่ลักษณะนี้จึงเป็นเพียงการเพิ่มพื้นที่ในความดูแลของรัฐ แต่ไม่ได้ทำให้พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

การยึดคืนพื้นที่นี้พบว่าพื้นที่ลักษณะนี้เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านดูแลรักษามาก่อน การยึดคืนพื้นที่เหล่านี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการทำให้ชาวบ้านสูญเสียวิถีชีวิต โดยที่รัฐเองก็ไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าได้ตามเป้าหมายด้วยเช่นกัน แต่การทวงคืนผืนป่าในรัฐบาลคสช. ก็ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2562 พบว่า จำนวนพื้นที่ที่รัฐบาลสามารถทวงคืนได้นั้นสูงถึง 800,000 ไร่ แต่พื้นที่ป่าไม้ที่รัฐต้องการเพิ่มกลับมีพื้นที่เพิ่มขึ้นเพียง 0.22% เมื่อเทียบกับก่อนหน้าการใช้นโยบายทวงคืนผืนป่า แต่สถิติคดีเกี่ยวกับการบุกรุกป่าไม้ของกรมป่าไม้และอุทยานแห่งชาติ 5 ปี มีคดีบุกรุก 46,600 คดี

รัฐบาลทหาร ถูยโงกสพำนกฎหมายละเมิดชุมชน

ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้ารักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้แต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) เพื่อทำหน้าที่เสนอ เห็นชอบ และกั้นกรอกกฎหมายแทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา โดยในปี 2562 สนช.ได้ผ่านร่างพ.ร.บ. อุทยานฯ และพ.ร.บ.สงวนคุ้มครองฯ ที่เกิดจากการเรียกร้องของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับซ้อนที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย และป่าชุมชน แต่เนื้อหาในพ.ร.บ.ฉบับแก้ไขทั้งสองฉบับนี้ ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและทำให้คนอยู่กับป่าไม่อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน หนำซ้ำยังมีบทกำหนดโทษที่รุนแรงมากขึ้น และเพิ่มอำนาจให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯมากขึ้นด้วย

คทช.

พ.ร.บ.คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ.2562 ที่รัฐบาลของประยุทธ์ จันทร์โอชา อ้างว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศไทย ผ่านการจัดที่ดินในลักษณะแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ หรือ "คทช." เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ซึ่งการจัดทำ "คทช." มีกระบวนการที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก อาจสรุปให้เข้าใจโดยง่ายคือ การจัดทำ "คทช." จะต้องดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ป่าสงวนให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด และขั้นตอนที่สองคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบให้ชาวบ้านโดยมีเอกสารเป็นหลักฐาน แต่กระบวนการจัดทำ คทช.มีข้อจำกัดที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาที่ยุ่งยากซับซ้อนเหล่านั้น โดยข้อจำกัดนั้นย้อนแย้งกับสิ่งที่รัฐอ้างว่า คทช.จะช่วยแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้ประชาชนได้

กระบวนการจัดสรรที่ดินของ คทช. ที่เรียกว่า "รถไฟ 5 ขบวน" ที่มีปัญหาหลักอยู่ที่การใช้ภาพถ่ายทางอากาศปี 2541 ในการพิสูจน์สิทธิ์ ซึ่งเป็นภาพถ่ายโบราณ ไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขจริงของแต่ละพื้นที่ เช่น วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำไร่หมุนเวียน และมีการหมุนเวียนการใช้พื้นที่เป็นรอบปี หากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในช่วงพักที่ดินพอดี และมีการฟื้นสภาพป่าขึ้นมา ถ้าตรงกับภาพถ่ายทางอากาศก็จะถือว่าพื้นที่นั้นเป็นเขตป่า และประชาชนไม่สามารถใช้ทำกินได้อีกต่อไป หรือเกณฑ์การแบ่งพื้นที่ตามชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1-5 ที่ใช้ความลาดชันเป็นตัวชี้วัด ก็ไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศในบางพื้นที่ เช่น เขตภาคเหนือที่หากใช้เกณฑ์นี้จริง ๆ เกือบทุกพื้นที่ก็กลายเป็นพื้นที่ล่อแหลมตามนิยามของรัฐทันที ส่งผลให้ถูกจำกัดการเพาะปลูก รวมทั้งการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปา ถนน ที่ไม่สามารถเข้าไปทำได้ แม้ว่าให้มีการพิสูจน์สิทธิ์จนผ่านเกณฑ์เหล่านี้แล้ว แต่การจัดสรรที่ทำกินให้กับประชาชน กลับให้เพียงสิทธิ์ในการอยู่อาศัยชั่วคราว โดยต้องได้รับ "อนุญาต" จากหน่วยงานรัฐเจ้าของพื้นที่เท่านั้น หากประชาชนยอมรับเงื่อนไขเมื่อไหร่ ก็จะเท่ากับการยอมรับว่าที่ดินแห่งนั้นเป็นที่ดินของรัฐ ไม่ใช่ที่ดินของประชาชนในทันที หน้าที่ในหลายพื้นที่ พบว่ามีการไถ่ถอนและเกลี้ยกล่อมให้ประชาชนในพื้นที่ยอมรับเงื่อนไขของโครงการ โดยเจ้าหน้าที่อ้างว่าเมื่อเข้ากระบวนการคทช.แล้ว จะมีการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของชุมชน สู้ค้ายกโลก คทช. จึงล้มเหลวในการพิสูจน์สิทธิ์และการจัดสรรที่ดินทำกิน หาใช่เพียงเพราะประชาชนไม่ยอมรับกระบวนการที่เอาเปรียบเช่นนี้ แต่เป็นเพราะความไม่จริงใจของรัฐในการแก้ปัญหา ทั้งยังยื่นกระดาษขาวอ้างสิทธิ์ในที่ดินของประชาชนอยู่มาก่อนกฎหมายป่าไม้ฉบับใด ๆ มังคับดำเนินคดีกับประชาชน บีบให้ต้องยอมมอบที่ดินให้ แล้วยังแสร้งว่ามีเมตตา "อนุโลม" "อนุญาต" ให้ประชาชนได้อยู่อาศัยทำกินบนที่ดินเป็นการชั่วคราวได้

เมื่อรัฐปรับตัวในการแย่งยึดที่ดิน

รัฐ-ทุน ฟอกเขียว บนที่ดินตกกับประชาชน

ในช่วงวันที่ 16-19 พ.ย. 2565 ได้มีการประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (APEC2022) โดยไทยเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุม ท่ามกลางกระแสวิพากษ์ความน่าเชื่อถือแคลงที่รัฐบาลไทยเอื้อต่อกลุ่มทุนใหญ่และปัญหาการละเมิดสิทธิหลายด้านของประชาชนที่เกิดขึ้นตลอด 8 ปีภายใต้รัฐบาลของประยุทธ์ จันทร์โอชา ทั้งการอนุมัติโครงการพัฒนาของบริษัทเอกชนหรือกลุ่มทุนครั้งแล้วครั้งเล่า พร้อม ๆ กับการเพิกเฉยต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนว่าจะมากน้อยเพียงใด

คาร์บอนเครดิต (Carbon Credit) เป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่ถูกพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการผลักดันนโยบายนี้สำเร็จ

คั่นตอสำคัญของการสร้างมลพิษ โดยการขายเครดิตในการกักเก็บคาร์บอนแก่กลุ่มทุนเหล่านี้ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้ดังเดิม ซึ่งพื้นที่ในการกักเก็บคาร์บอนนั้นจะเป็นที่ใดก็ได้ หากไม่ใช่พื้นที่ป่าที่รัฐบาลพยายามจะเพิ่มพื้นที่โดยการแย่งยึดดินจากประชาชน การประชุม APEC2022 ในครั้งนั้นจึงเกิดการเคลื่อนไหวร่วมกันของประชาชนในนาม "ราษฎรหยุดAPEC2022" เพื่อเรียกร้องให้ยกเลิกนโยบาย BCG และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และคัดค้านแนวคิดดังกล่าวเนื่องจากเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน และเอื้อประโยชน์กับนายทุนในประเทศ แต่การเคลื่อนไหวของประชาชนกลับถูกตอบรับจากรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ด้วยการสลายการชุมนุมโดยใช้ความรุนแรงและไม่เป็นไปตามหลักสากล จนทำให้มีผู้เข้าร่วมชุมนุมสูญเสียชีวิตจากการถูกยิง

Carbon Credit - BCG - Net Zero

เนื่องจากภาคประชาชนมองว่าเป็นกลไกที่รัฐบาลพยายาม "ฟอกเขียว" ให้กลุ่มทุนด้านอุตสาหกรรมและพลังงานรายใหญ่ ที่เป็นหนึ่งใน

ตัวกระสุนอย่างจงใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน แม้ปัจจุบัน (2566) เวลาจะผ่านไปก่อนปี ยังไม่ปรากฏว่ามีการรับผิดชอบจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่เรียกตนเองว่าผู้พิทักษ์สันติราษฎรแต่อย่างใด

สูญยากทางกรเมือง

หลังเลือกตั้ง

หลังผ่านการเลือกตั้งและอยู่ระหว่างรอการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ทางมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือได้รับข้อมูลมาว่า หน่วยงานราชการด้านป่าไม้ที่สังกัดภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ ได้มีท่าทีในการดำเนินการที่คล้ายกับการฉวยโอกาสในช่วงที่ยังไม่มีนโยบายด้านป่าไม้ที่ชัดเจนนี้ในการดำเนินการที่ก่อให้เกิดความกังวลใจและความรู้สึกไม่ปลอดภัยต่อประชาชนในพื้นที่อย่างเช่นกรณีชุมชนปกากะญอ บ้านขวัญคีรีนอก ต.บ้านร้อง อ.งาว จ.ลำปาง มีเจ้าหน้าที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่โป่ง ทำการปักแนวเขตโครงการปลูกป่าฟื้นฟูหน่วยต้นน้ำในพื้นที่ป่าชุมชน ทั้ง ๆ ที่ทางชุมชนได้ปฏิเสธไม่เข้าร่วมโครงการไปแล้ว กรณีชุมชนปกากะญอ บ้านกลางและบ้านแม่ล้าน ต.บ้านดง อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง มีการขอสำรวจการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท (เตรียมการ) โดยมีหนังสือคำสั่งความที่สุดจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ (รักษาราชการแทน) ซึ่งในหนังสือได้มีข้อความที่ระบุว่า สาเหตุส่วนใหญ่ของการกระทำของเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีแนวโน้มรุนแรงนี้เกิดจากการกระทำของมนุษย์ รวมถึงการเผาป่าเพื่อใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งในขณะนี้ทั้งสองพื้นที่ได้ยื่นหนังสือคัดค้านและปฏิเสธไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว

ตั้งแต่ยุคที่การค้าไม้ที่ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นชนชั้นที่มีการเปลี่ยนตัวแสดงไปตามยุคสมัยการปกครอง ตั้งแต่เจ้านครเมือง เจ้ากรม รัฐบาล กลุ่มทุน หรือแม้แต่กลุ่มคนโลกกลุ่มค้ำหนึ่งที่อาจไม่ได้ถูกกล่าวถึงในสมการปัญหานี้มากนัก แต่แท้จริงแล้วกลับมีอำนาจบางอย่างที่ใช้ผ่านกลไกการบริหารประเทศอย่างแยบยล แต่ไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนแปลง หน้าตาของผู้มีอำนาจที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ผ่านการอ้างสิทธิของความเป็นรัฐเพื่อใช้อำนาจในการจัดการป่าไม้และทรัพยากรแต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนคือประชาชนผู้ที่อยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ของตนเองล้วนถูก

ลิดรอน ละเมิด และกดทับด้วยมาตรการทางกฎหมายที่เป็นเครื่องมือเพื่อตีตราว่าคนเหล่านี้ว่าเป็นผู้บุกรุกและทำลายป่า นำมาสู่การเกิดอคติและความรู้สึกเชิงลบที่สังคมมีต่อประชาชนผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าแล้วไม่ใช่ประชาชนเหล่านี้หรือคนที่ออกมาคัดค้านการสัมปทานป่าจรรยาบรรณต้องยกเลิกไปในที่สุด แล้วไม่ใช่ประชาชนเหล่านี้หรือคนที่ดูแลรักษาป่าที่มีความหมายต่อชีวิต ด้วยจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ ขณะที่รัฐบาลที่พร้อมด้วยอำนาจและงบประมาณกลับไม่สามารถจัดการและดูแลป่าได้ดีเท่าชุมชนที่ใช้ชีวิตพึ่งพาอาศัยป่าหน้าข้าราชการกลับให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่ป่าภายใต้แนวคิด 'ป่าปลอดคน'

อยากชวนท่านตั้งทศยาฆาฬองเสียงที่อาจจะไม่รู้หูผู้มีอำนาจ แต่เป็นเสียงที่ก่าส่งบอกท่านว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจริง จากผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาป่าไม้ไทยมาเป็นเวลาช้านาน

เสียงจาก...ผู้นำชุมชนปกกทะเลญอ บนสายธารการต่อสู้ที่ยังไม่สิ้นสุด

สมชาติ รักษ์สองพลู
ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านกลาง ต.บ้านคอง อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

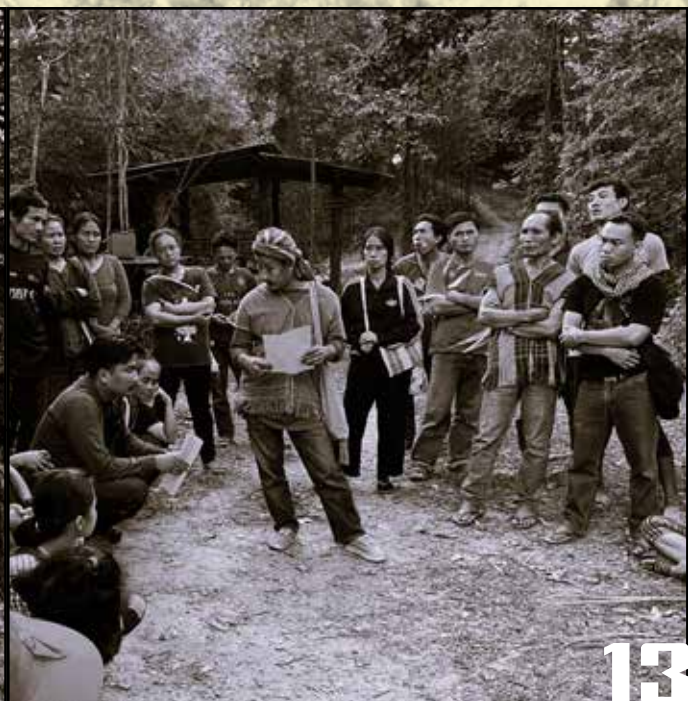

ปัญหาเกิดขึ้นมานานมาก เพียงแต่ชาวบ้านไม่รู้ อย่างช่วงรุ่นพ่อแม่มักมีการนำป้ายป่าสงวนแห่งชาติมาติดคามต้นไม้ในป่า ซึ่งชาวบ้านไม่รู้ว่ามันคืออะไร ไม่รู้ว่าเป็นกฎหมายหรือเป็นอะไร ชาวบ้านเลยปล่อยเลยตามเลยไป จนมาช่วงปี 2537 มีโครงการอพยพคนออกจากป่า(คจก.) ซึ่งชุมชนบ้านกลางเป็นหนึ่งในชุมชนที่อยู่ในแผนของโครงการนี้ เพราะอยู่ในบริเวณต้นน้ำแม่วัง ช่วงนั้นพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ทา (เตรียมการ) เริ่มเอาป้ายระบุเขตอุทยานามาติดเอาหลักเขตอุทยานามาฝั่งเพื่อเตรียมประกาศอุทยานาทำให้ชาวบ้านรู้สึกกังวล แม้เรายังไม่รู้ว่ากฎหมายอุทยานาจะกระทบกับเราอย่างไร แต่เราไม่รู้เรื่องนโยบายคจก. เราเลยพยายามหาเครือข่าย หาแนวร่วมผู้ที่มาให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุทยานาว่าจะส่งผลกระทบต่อเราอย่างไร ตอนนั้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีการรวมตัวกันของเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ(คกน.)ที่รวมตัวกันคัดค้านอุทยานาเราก็พยายามติดต่อกันว่าถ้าเราจะต่อสู้กันอย่างไรและต่อสู้แบบไหน

ชวนเริ่มต้นของการร่วมกันต่อสู้และเรียกร้องว่า ถ้าจะอพยพคนออกจากป่าจะเกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างไร เรียกร้องให้ยุติการอพยพ ให้กันพื้นที่ทำกินให้เป็นสัคเป็นส่วน และเร่งรัดให้ออกพ.ร.บ.ป่าชุมชน จนในที่สุดการอพยพก็ยุติลง แต่จะมีเรื่องกฎหมายมาเกี่ยวข้อง เช่น การพิสูจน์สิทธิว่าใครอยู่มาก่อน-หลัง มีการตั้งคณะกรรมการการตรวจสอบหลายชุด แต่ปัญหาคือหน่วยงานรัฐเขาไม่เข้าใจเรื่องระบบเกษตรแบบไร่หมุนเวียน และการดูแลป่าแบบภูมิปัญญาของตนเอง เขายึดแค่หลักวิชาการอย่างเดียว ทำให้ประเด็นเรื่องพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนเป็นปัญหามาจนถึงทุกวันนี้ แม้ปัจจุบันผ่านมา 30 กว่าปี ปัญหาจะถูกชะลอความรุนแรงไป มีชุดทำงานหลายชุดที่เข้ามาลงพื้นที่ตรวจสอบ ก็ยอมรับว่าชุมชนอยู่กับป่าจริง ดูแลจัดการทรัพยากรดี แต่เขากันพื้นที่ออกให้ไม่ได้ ให้เหตุผลว่าถ้ากันชุมชนหนึ่งออกก็ต้องกันให้ทั้งประเทศ เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ในระบอบนโยบายต้องสู้กันอีกนาน เราสู้ในระบบกลไกของรัฐไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ไปแก้ตัวกฎหมายป่าไม้ที่กระทบกับประชาชน อีกส่วนคือ ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการร่างกติกา โดยเฉพาะกฎหมายที่เราเสนอไปให้มีการปรับแก้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต แต่ว่าก็ไม่ได้แก้จนถึงขณะนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่อาศัยมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งมีสิทธิเสรีภาพเหมือนคนไทยทั่วไป เราได้ผลักดันเรื่องกฎหมายชาติพันธุ์ที่รองรับเรื่องภูมิปัญญา เรื่องไร่หมุนเวียน อันนี้คิดว่าน่าจะเป็นความหวังอันหนึ่งที่เราจะมีกฎหมาย มีสิทธิที่จะคุ้มครองเรา ไม่ใช่ที่เราถูกกระทำเหมือนไม่ใช่คนไทย เหมือนเรามีความหมายน้อยกว่าสัตว์ชนิดหนึ่งด้วยซ้ำไปในกฎหมายยังมีพ.ร.บ.คุ้มครองสัตว์ต่าง ๆ แต่ที่เราเป็นคนแท้ ๆ ทำไม่ได้ไม่ได้รับการคุ้มครอง ไม่ได้รับการเหลียวแลจากรัฐ ซ้ำยังเขียนกฎหมายมาบังคับ มาจำกัดเรื่องสิทธิ เรื่องการทำมาหากินในการอยู่อาศัย ไม่เปิดโอกาสให้คนในท้องที่จัดการ เขาอยากได้อำนาจตรงนี้ในการบริหารจัดการ เขาเชื่อว่าการดูแลป่าเป็นเรื่องของหน่วยงานรัฐ เขาไม่ได้เชื่อว่าคนที่อยู่ตรงนั้นจะดูแลป่าได้

ทำไมขณะที่จะสู้ต่อไป จนกว่าชีวิตจะหาไม่

แก้ว ลากมา

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านแม่ล้าน ต.บ้านคง อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

บ้านแม่ล้านอยู่มานานมาก อยู่มาหลายรุ่นคน เราอยู่ก่อนมีอุทยานฯ ก่อนป่าสงวน ก่อนกฎหมายพร.บ.อุทยานฯ พร.บ.ป่าสงวน อยู่ก่อนมาเป็นร้อย ๆ ปี จริง ๆ สมัยมาอยู่เริ่มแรกก็ไม่มีปัญหา แต่ตอนนี้กลับมาเจอปัญหาอุทยานฯ ประกาศทับที่เรา เลยมาแก้ไขร่วมกับทาง P-Move กับทางสทน.ตั้งแต่ปี 2552 จริง ๆ เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับภาคประชาชนตั้งแต่ปี 2536-2537 แล้วจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถ้าไม่เข้าร่วมสทน.ก็ไม่รู้จะเป็นอย่างไร เพราะชุมชนข้างเคียงที่ไม่ได้เคลื่อนไหว คัดค้าน หรือต่อสู้ ก็ถูกอุทยานฯ ประกาศทับที่ไปแล้ว ที่ทำกินแทบจะไม่มีเลย เลยตัดสินใจเข้าร่วมเพราะว่าปัญหาเรื้อรังของอุทยานฯ ของป่าไม้ เขาไม่เห็นหัวเรา กลัวจะถูกยึดที่ และชาวบ้านเราก็จะเดือดร้อน เพราะอยู่บริเวณต้นน้ำ หรือชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A 2A ถ้าไม่รวมตัวกันต่อสู้ เราถูกยึดแน่ ก่อนออกกฎหมายไม่เคยถามเราก่อนเลย อย่างเราไม่ค่อยรู้ข้อมูลเท่าไร เราเข้าไปไม่ถึง มันมีทุกปีที่เจ้าหน้าที่มาลงพื้นที่แล้วบอกว่ามกรุก ล้ำเขต แบบนั้นแบบนี้ พอหลงกับชาวบ้านก็พาไปดูที่ตรงนั้นเลย และยืนยันว่าเป็นที่ทำกินเก่าของชาวบ้าน ถ้าเราไม่ยืนยันแบบนั้นเขายึดแน่ จริง ๆ

เราไม่ได้คัดค้านให้ไม่มี อุทยานฯเลย แต่ขอให้กันพื้นที่ทำกิน พื้นที่จิตวิญญาณของชุมชนให้ชัดเจน ให้รู้ว่าที่ทำกินชาวบ้านมีขอบเขตถึงไหน มีป่าใช้สอยอยู่ตรงไหน เพราะว่าอยู่ทุกวันนี้ชาวบ้านทำกินอยู่ ซึ่งเราจะให้กันรวมเลย 18,000 กว่าไร่ ตอนนี้เหลืออยู่ 17,000 ไร่ แต่ถือว่าพอใจอยู่ ถ้าเขาไม่มาคุกคามเรานะ แต่ว่าถ้าเขายังมาคุกคามเรา เราก็ไม่ยอม เพราะว่าป่าทุกตารางเมตร ทุกตารางวา ชาวบ้านดูแล อุทยานไม่ได้มาดูแลให้เรา เราดูแลมาตลอด รัฐบาลที่ดี หน่วยงานรัฐที่ดีจะต้องมองถึงวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ ทั้งคนเมือง เขาต้องมีมุมมอง ต้องดูแลเราด้วย เพราะเราอยู่แบบนี้ เรายังรักษาป่า แต่ถ้ารัฐบาลแบบอย่างนี้อุทยานฯจะเอาจะยึดอย่างเดียวมันไม่ได้ ต้องมีความเสมอภาค ต้องให้เกียรติวิถีชีวิตเรา เราย้ายออกจากป่าไม่ได้เพราะเราอยู่มาก่อนในกฎหมายอุทยานฯ บอกว่า ถ้า หมู่บ้านไหน อยู่มาก่อน อุทยานฯ อยู่ก่อนพร.บ.ป่าไม้ ก็อยู่ได้ ไม่ใช่จะย้ายง่าย ๆ ถึงจะย้ายเราก็ไม่ยอม เพราะเราอยู่มาก่อนแล้ว เราดูแล เรายังรักษากฎหมายมาที่หลังนี้เอง มาปี 2504 2507 แล้วอยู่ ๆ จะมาไล่เราหนี ไล่เราไปอยู่ที่อื่น เราจะไม่หนีแน่นอน

เสียงจาก...การเคลื่อนไหวของประชาชน กับข้อเสนอในการกระจายอำนาจ

จารุณี รัชต์สองพลู

ชุมชนบ้านกลาง ต.บ้านคง อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

การเคลื่อนไหวของประชาชนจะดำเนินต่อไปอีกนานเท่าไร ก็ต้องถามว่าชีวิตมันมีปัญหาไหม? ถามว่าชีวิตมันมีปัญหาไหม? ถ้ามีปัญหามันก็ต้องขับเคลื่อนต่อไป เรากำหนดไม่ได้ว่าปัญหามันจะจบเมื่อไร เราไม่รู้ว่าปัญหานี้มันจบไปแล้วปัญหาใหม่มันคืออะไร ถ้ามันกระทบกับชีวิตของเราเราก็ต้องขับเคลื่อนไปเรื่อยๆ แต่ว่ารูปแบบของการขับเคลื่อนก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ วิธีการหรือกลไกของมัน ตราบใดที่มันมีปัญหา มันก็ต้องขับเคลื่อนต่อไป เราเข้าใจว่าแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยมีปัญหาไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่างว่าบ้านเรามีปัญหา แล้วเขาให้อำนาจท้องถิ่นที่มีข้อบัญญัติหรือว่าจะอะไรก็ตามที่แก้ปัญหาค่ะแต่ละพื้นที่ ซึ่งอยู่ในกรอบกฎหมาย แต่ว่าชุมชนก็สามารถที่จะเสนอหรือว่าจะออกแนวทางการแก้ไขได้ เราคิดว่าเขาก็ควรกระจาย (อำนาจ) เพราะว่าสุดท้ายแล้วที่ที่เราอยู่มันก็คือที่ที่เราใช้ข้อบัญญัติในการจัดการปัญหาของเรา มันก็อาจจะดีกว่าเราใช้กฎหมายฉบับเดียวที่ควบคุมทั้งประเทศ

จริง ๆ แต่ละพื้นที่เขามีรูปแบบวิธีการในการจัดการชุมชนของเขาอยู่แล้ว เพียงแต่ว่ามันไม่ได้ถูกรองรับ คิดว่าคนที่แก้ไขปัญหาคือจริง ๆ คือตัวชาวบ้านเอง คือเขารู้ว่าปัญหาของเขาเป็นแบบไหน แล้วเขาได้รับผลกระทบแบบนี้ แล้วเขาก็เสนอวิธีแก้ไขปัญหามาด้วยตัวของเขาเอง ถามว่าคนที่เป็นผู้ควบคุมดูแลกฎหมายนโยบาย เขาก็ไม่ได้มาสัมผัสปัญหากับเรา ว่าจริง ๆ แล้วปัญหาที่เราเจอมันคืออะไร ต่อให้รัฐบาลก็ซัด ๆ ถามว่าจะมีปัญหาแก้ทุกปัญหาของชาวบ้านไหม ถ้าคุณแก้ไม่ได้ การกระจายอำนาจในท้องถิ่นจัดการตนเองก็เป็นอีกหนึ่งความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาค่ะ

พอเป็น APEC ที่เป็นข้อตกลงทางเศรษฐกิจระดับโลก ซึ่งมีข้อมูลหลาย ๆ อย่างที่จะส่งผลกระทบต่อไม่ใช่เฉพาะเกษตรกรแต่จะส่งผลกระทบต่อคนไทยทั้งหมด อย่างเรื่องการผูกขาดเมล็ดพันธุ์พืช การตัดต่อพันธุกรรมพันธุ์พืช เมื่อจดสิทธิบัตรเรื่องพันธุ์พืชแล้ว หากจะเอาเมล็ดพันธุ์พืชพื้นเมืองดั้งเดิมของเรามาปลูกก็จะถือว่าผิดกฎหมายอย่างอันนี้ก็จะส่งผลกระทบต่อพี่น้องชาติพันธุ์ที่ทำไร่หมุนเวียนโดยตรง หรือจะเป็นเรื่องการค้า carbon credit ที่ตอบโจทย์ต่อกลุ่มทุนไม่ได้ซื้อจากผู้ขายรายเล็กรายย่อยอย่างชาวบ้านซึ่งทางรัฐบาลก็ต้องหาพื้นที่ป่าเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับการค้า carbon credit ซึ่งอาจจะเป็นการไปแย่งยึดที่ดินของชาวบ้านด้วยวิธีการต่าง ๆ เหมือนที่เคยทำมาการมาเข้าร่วมคัคค่าน APEC เลยไม่ได้มาเพื่อเพราะประเด็นปัญหาของตนเองเท่านั้น แต่เพราะมันกระทบกับคนทั้งประเทศจึงมา

รังสรรค์ แส่นสองแคว
ที่ปรึกษาสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.)

จริง ๆ ที่มาร่วมคัคค่าน APEC คือมาแสดงออกจุดยืนให้ผู้นำแต่ละประเทศที่เข้าร่วมเวทีประชุมครั้งนี้ว่าไม่เห็นด้วยกับการประชุมครั้งนี้ โดยมีอยู่ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) ในรัฐบาลที่ไม่ได้มาด้วยความชอบธรรมแต่แรก ประยุทธ์ จันทร์โอชาจึงไม่สามารถจะมาเป็นตัวแทนของประชาชนในการกระทำใด ๆ ได้อยู่แล้ว 2) นโยบาย BCG ที่ส่งผลกระทบต่อในอนาคต โดยเฉพาะอย่างพี่น้องประชาชนที่อยู่ในเขตป่า เพราะนโยบายนี้จะนำไปสู่การทวงคืนผืนป่าในอนาคต และการกกดขี่ สิทธิที่ดิน ยึดคืนพื้นที่ ที่เป็นปัญหาที่มีอยู่แล้วให้หนักขึ้นกว่าเดิม

การใช้นโยบาย BCG ที่สวยหรู ฟอกเขียว และเอื้อให้นายทุนสามารถทำโครงการพัฒนาต่างๆ ที่กระทบกับสิ่งแวดล้อมได้ แล้วไปเพิ่มพื้นที่ป่าแทน ซึ่งมันไม่ได้สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี หรือจะแก้ปัญหาเรื่อง climate change ใด ๆ และอย่างที่เราเห็นกันอยู่ว่าการประชุมครั้งนี้แทบไม่มีส่วนร่วมของภาคประชาชนเลย เรารู้สึกว่าประชาชนควรมีส่วนร่วมในการพูดคุยครั้งนี้ ดังนั้น ถ้าเห็นแล้วว่าประชาชนเสี่ยงและคัคค่าน แต่ก็ยังร่วมมือในการทำข้อตกลงร่วมกันอยู่ เราจะขอประณามว่าผู้แทนแต่ละประเทศมีส่วนร่วมในการละเมิดสิทธิของประชาชนในไทย

ลิขิต พิมานพนา
กลุ่มชาติพันธุ์ปลดแอก

อยากสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่รัฐบาลกำลังทำตอนนี้ เป็นสิ่งเลวร้ายที่จะกระทบกับพี่น้องชาติพันธุ์ที่อาศัยในพื้นที่ป่าเพราะเขาคุยเรื่องการฟอกเขียว carbon credit ซึ่งจะกระทบกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ อย่างนโยบายล่าสุดคือเรื่องคทช. ที่เข้ามาจำกัดสิทธิจากการจำแนกชั้นคุณภาพพื้นที่ตามเขตลุ่มน้ำ 5 ชั้น เช่น ชั้นลุ่มน้ำ 1 2 ที่ไม่สามารถเข้าไปทำกินได้ และคทช. มีเงื่อนไขการใช้พื้นที่ว่าต้องปลูกป่าเศรษฐกิจ ซึ่งเชื่อมโยงกับการฟอกเขียว (ในวาระการประชุม APEC2022) ในครั้งนี้ พี่น้องชาติพันธุ์ที่อยู่ในเขตป่าที่ถูกกดทับด้วยพร.บ.ป่าสงวนฯ พร.บ.อุทยานฯ มาตลอด เขายังไม่รู้ด้วยซ้ำว่า ทรัพยากรจำนวนมากในพื้นที่ที่เขาเคยมาตลอดเป็นร้อย ๆ ปี กำลังจะถูกขายกำลังจะถูกทำให้เป็นสินค้าของหน่วยงานรัฐ โดยชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วม หรือไม่ได้เกิดประโยชน์กับทรัพยากรที่ชาวบ้านดูแลอยู่แล้ว พอเป็นแบบนี้เราเลยไม่เห็นด้วยกับการที่ทางรัฐบาลไทยเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุม APEC 2022 ครั้งนี้ โดยไม่เห็นหัวประชาชนเลย อันนี้ไม่ใช่เฉพาะแค่ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่สูงจะได้รับผลกระทบ ประชาชนในพื้นที่ราบก็จะได้รับผลกระทบเช่นกัน

ปราโมทย์ เวียงจอมทอง
เยาวชนชุมชนบ้านแม่ป้อคี(ขุนแม่เห้วย)
ต.ท่าสองยาง อ.ท่าสองยาง จ.ตาก

เมื่อฝนแรกของปีมาเยือนผืนดิน เป็นสัญญาณบอกว่าฤดูกาลใหม่ของปีนี้กำลังเดินทางมาถึงอีกครั้ง “ฤดูกาลไร่หมุนเวียน”

ผืนดินในทีละก้นที่ถูกเผาเตรียมไว้เพื่อสร้างแร่ธาตุและสารอาหารในดินให้สมบูรณ์เพียงพอต่อการปลูกข้าวในปีนี้ กำลังตากแดดรอคอยการมาถึงของน้ำฝนหยดแรกของปี ซึ่งปีนี้คนในชุมชนได้ประกอบพิธีกรรมขอฝนจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนเคารพนับถือ ความความเชื่อดั้งเดิม เพียงไม่กี่วันถัดมาฝนแรกก็มาตกลงมาให้ความชุ่มฉ่ำกับทั้งผืนดิน ทั้งจิตใจของชาวบ้านที่รอคอยการเริ่มต้นฤดูไร่หมุนเวียนของปีนี้

“หลังฝนตกแล้ว ถ้าถึงวันดี วันที่เหมาะกับเรา ก็จะเริ่มหยอดข้าวเลย รอนานกว่านี้จะไม่ดี”

“ต้องคุกก่อนหน้าว่าเจ้าของไร่เขาจะทำอะไรมาให้เรากิน เราห่อแค่ข้าวไปก็พอ”

สิ่งหนึ่งที่เห็นคือความเชื่อดั้งเดิมในการมี “ปราชญ์ค้ำถาดเสี่ยงทาย” ของชุมชน เป็นผู้ทำพิธีเพื่อคว่ำว่าฤกษ์วันไหนเป็นฤกษ์ที่ดีสำหรับแต่ละครอบครัว ในการเริ่มหยอดข้าว รวมไปถึงการคว่ำว่าวัตถุบะอะไรที่เจ้าของไร่จะนำมาประกอบอาหารเพื่อเลี้ยงคนในชุมชนที่มาช่วยกันลงแรงหยอดข้าว ซึ่งชุมชนยังยึดธรรมเนียมนี้เป็นสิ่งสำคัญในช่วงการหยอดข้าว นอกจากความละเอียดอ่อนด้านความเชื่ออีกสิ่งหนึ่งที่แฝงอยู่ในคำอธิบายอันเรียบง่ายจากคนในชุมชนว่าหากเราหยอดข้าวหลังฝนตกช้าเกินไป ทว่าไม่ถึงไม่ดี?

หากทิ้งช่วงในการหยอดข้าวให้ห่างจากการเผาเตรียมไถนานเกิน 4-6 เดือน ความอุดมสมบูรณ์ของปุ๋ยในดินที่เกิดจากขี้เถ้าจะลดลง เพราะหญ้าและวัชพืชอื่น ๆ ไนโร จะใช้แร่ธาตุและสารอาหารในดินไปจนเกือบหมด นอกจากวัชพืชจะเยอะแล้ว ข้าวที่ปลูกช้าเกินไปก็จะได้รับสารอาหารที่เหลือน้อยในดินน้อยมาก ทำให้การเจริญเติบโตไม่เต็มที่ และได้ผลผลิตน้อยกว่าเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้น เมื่อมีการบังคับใช้มาตรการห้ามเผาซึ่งตรงกับช่วงที่เหมาะสมที่สุดในการเผาเตรียมดิน ทำให้ชาวบ้านหลายครอบครัวมีความกังวลใจกับโทษจากมาตรการนี้ ต้องตัดสินใจชิงเผาก่อนช่วงที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้กระทบกับมาตรการห้ามเผาที่ประกาศบังคับใช้ แม้ว่าชาวบ้านในชุมชนจะมีการป้องกันและจัดการไฟด้วยการทำแนวกันไฟอย่างแน่นหนาและรอบด้านแล้วก็ตาม ซึ่งกว่าจะถึงเวลาในการหยอดข้าว วัชพืชก็ได้ใช้แร่ธาตุในดินไปจนเกือบหมดเสียแล้ว

สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า “องค์ความรู้ค้ำถาดเกษตรกรรม” และ “แนวทางในการบริหารจัดการไฟ” ของชุมชน ไม่สามารถผ่านเข้าไปในประตูที่ปิดตายด้วยอคติของหน่วยงานรัฐที่มองลงมาจากหอคอยงาช้าง และลงกลอนประตูบานนั้นไว้อย่างแน่นหนาจนไม่เห็นถึงผลกระทบจากการบังคับใช้มาตรการและนโยบายของตนที่เกิดขึ้นกับชุมชนในระดับพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างดี

“ ความหลากหลายของเมล็ดพันธุ์ข้าวและผู้คน ”

การหยอดข้าวในระบบไร่หมุนเวียน จะใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้เลือกสรรไว้จากผลผลิตในฤดูกาลก่อน มาหยอดผสมผสานกันอย่างน้อยสามสายพันธุ์ นอกจากเมล็ดพันธุ์ข้าวสายพันธุ์ต่าง ๆ แล้ว ยังมีเมล็ดพันธุ์พืชชนิดอื่น ๆ ที่หยอดผสมลงไปในกลุ่มด้วย ซึ่งความหลากหลายของเมล็ดพันธุ์พืชในไร่หมุนเวียนอาจจะเปรียบได้กับความหลากหลายทางช่วงวัยของผู้คนที่กำลังหยอดข้าวในไร่แปลงเดียวกัน ตรงหน้าเช่นกัน มีตั้งแต่หนุ่มสาววัยกลางคนที่มีพลังกำลังร่างกายแข็งแรง ผู้เฒ่าที่แม้กำลังกายจะเริ่มอ่อนโรยแต่ความมุ่งมั่นในแววตาไม่ได้อ่อนโรยตาม และยังมีเด็ก ๆ ที่มีพลังงานเหลือล้น หยอดข้าวไปพลาง เล่นไปพลางอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

การมาลงแรงช่วยกันแม้จะไม่ใช่แปลงไร่ข้าวของตนเอง ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นแค่ตอนหยอดข้าว และคงตอบไม่ได้ว่าการลงแรงหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เอามือ” เกิดขึ้นในกระบวนการไหนของการทำไร่หมุนเวียน เพราะทุก ๆ กระบวนการตลอดฤดูกาลไร่หมุนเวียน จะเห็นชาวบ้านมา “เอามือ” และ “ส่ายมือ” อยู่เสมอ ภาพเสียมที่ขุดลงไปดินครั้งแล้วครั้งเล่า เมล็ดข้าวที่หยอดลงไปในกลุ่มดินเรื่อย ๆ ประกอบกับเสียงพูดคุยกันไปหยอดล้อกันบ้างระหว่างทำงาน แม้จะมีภาพเบื้องหลังเป็นปลวแดดคอนที่เฝยวันที่ร้อนจัด ก็ไม่ได้ลดทอนภาพความมีชีวิตชีวาของผู้คนในไร่หมุนเวียนที่อยู่เบื้องหน้าได้เลย

หลังทานอาหารกลางวันเสร็จ เราเดินขึ้นไปบนแปลงเป็นครั้งสุดท้ายของการไปหยอดข้าววันนั้น เมล็ดพันธุ์ข้าวอีกไม่มาก ถูกแจกจ่ายเพื่อไปหยอดลงหลุมหลุมแล้วหลุมแล้วจนถึงหลุมสุดท้าย ใช้เวลาเพียงไม่ถึงครึ่งชั่วโมง เมื่อเราเดินกลับลงมา ก็มีหญิงสาวผู้เป็นเจ้าของไร่ข้าววันนี้มาจับมือเราเดินลงไปด้วยกันอีกครั้ง

คงไม่ใช่แค่คนที่ได้รับน้ำฝน คงไม่ใช่แค่ชาวบ้านชุมชนบ้านแม่ล้านที่ได้เริ่มฤดูกาลไร่หมุนเวียนใหม่ คงเป็นเราด้วยเช่นกันที่ได้รับการโอบกอดจากผู้คนในชุมชน คล้ายกับว่าได้หยอดเมล็ดพันธุ์เล็ก ๆ ไว้ในใจของเรา และคงจะดีไม่น้อยหากเมล็ดพันธุ์นี้ เติบโตเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งความหวัง และแพร่กระจายไปยังหัวใจของมนุษย์ร่วมสังคมอีกนับแสนนับล้านคน เช่นเดียวกับเมล็ดพันธุ์ข้าวในไร่หมุนเวียนที่กำลังจะเติบโตและผลิตออกออกผลต่อไป

เขียนที่ชุมชนบ้านแม่ล้าน ตำบลบ้านคง อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง

แหล่งข้อมูล

iLaw

Land Watch THAI จับตาปัญหาที่ดิน

Thai PBS

The Citizen

The Cloud

TODAY

Voice

waymagazine

กรมป่าไม้

ประชาไท

มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ

มูลนิธิสิบลีป นาคะเสถียร

เรื่องเล่าล้านนา

ศูนย์พิทักษ์และฟื้นฟูสิทธิชุมชนท้องถิ่น

สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ

แหล่งข่าว

the 101.World

the citizen

the momentum

the Standard

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ไทยรัฐออนไลน์

นิตริคณ์ ทริพย์สมบูรณ์

ประชาไท

มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ

มูลนิธิสิบลีป นาคะเสถียร

เรื่องเล่าล้านนา

ศูนย์มณฑลวิทยาสรินทร

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ

หนังสือ ชง แจ่มศรี ได้ขงปฏิวัติ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

เรื่องเล่าล้านนา

ศูนย์พิทักษ์และฟื้นฟูสิทธิชุมชนท้องถิ่น

สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ

สแกน QR Code

เพื่อฟังเรื่องเล่าจากแม่หม้าย B

หากท่านมาจนถึงขั้นนี้ แสดงว่าท่านคงได้เห็นถึงปัญหา
ที่เกิดขึ้นบางอย่างในอดีตแล้ว และยังคงดำเนินต่อไปเรื่อยๆ
เราในฐานะผู้รวบรวมข้อมูลเพื่อสื่อสารในประเด็นนี้
อาจไม่สามารถบอกท่านได้เช่นกันว่าปัญหานั้นทั้งหมด
จะจบลงเมื่อไร หากแต่เพียงแต่ขอชี้ให้เห็นในทิศทางของปัญหา
เหล่านี้เท่านั้น ท่านจะเห็นสาเหตุและยุติลง
ไม่ใช่เฉพาะเพียงปัญหาที่ไม่ดีที่เห็นเท่านั้น
ปัญหาทุกปัญหาก็เกิดจาก
ความเข้าใจของระบบโครงสร้าง จะต้องยุติลง

เมื่อเช่น ทุกคนที่ล้วนแต่เป็นผู้ได้รับผลกระทบ
จากการกีดกันของโครงสร้างนี้ แม้แต่ตัวท่านหรือเราเอง
จะได้ใช้ชีวิตในวิถีที่ปรารถนาภายใต้สังคมที่เคารพ
ในความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
จนกว่าวันนั้นจะมาถึง ขอท่านจงพาชีวิตดำเนินต่อไป
ด้วยศรัทธาและความหวังดี และให้ชีวิตที่มีพลังและเต็ม
ในฐานะประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

ขอขอบคุณในการเปิดรับข้อมูลที่ทุกปีตกถึง
จากผู้ที่ถกเถียงอำนาจจากพวกเราไป

ด้วยศรัทธาและหวังดีในศรัทธาของประชาชน

ดีดีดี เสรีภาพ ประชาธิปไตย